

IZOLAČNÉ ČRTY V LATINČINE NA ZÁKLADE TYPOLOGIE VLADIMÍRA SKALIČKA

ISOLATING FEATURES IN LATIN BASED ON TYPOLOGY OF VLADIMÍR SKALIČKA

Zuzana Bernátová

Katedra obecné lingvistiky FF UP v Olomouci

obecná jazykověda a teorie komunikace, 2. rok štúdia, prezenčná forma štúdia

zuzana.bernatova01@upol.cz

Aneta Richterová

Katedra obecné lingvistiky FF UP v Olomouci

Obecná jazykověda a teorie komunikace, 1. rok štúdia, prezenčná forma štúdia

aneta.richterova01@upol.cz

Školiteľka: **PhDr. Barbara Pokorná, Ph.D. (barbara.pokorna@upol.cz)**

Klíčové slová

latinčina, typológia jazykov, Pražská škola, izolačný typ, Vladimír Skalička, synchronia, diachronia

Key words

Latin, typology of languages, Prague school, isolating type, Vladimír Skalička, synchrony, diachrony

Úvod

Pri klasifikácii jazykov využívame najčastejšie teóriu genetickú. Jednou z metód, ktorou môžeme jazyky nielen klasifikovať, ale napríklad aj opísať či porovnať, je typológia. Jednu z typologických teórií vybudoval lingvista Pražskej jazykovej školy Vladimír Skalička. Nie vždy však musíme hľadať črty, ktoré v danom jazyku alebo jeho časti prevažujú. Z typologického hľadiska môžeme, i v prípade jazyka, akým je klasická latinčina, poukázať namiesto na dominantné flexívne črty napr. na izolačné prvky, ktoré nie sú dominantnou zložkou jazyka. Predmetom typologického porovnávania potom nemusia byť len dva odlišné jazyky. Pomocou tejto metódy môžeme porovnať napríklad aj dve varianty toho istého jazyka, akými sú klasická a vulgárna latinčina. (1) Okrem synchronného opisu je možné navyše pražskú typológiu využiť tiež na opis diachrónny. V tomto ohľade sa potom latinčina a románske jazyky, ktoré sa z nej vyvinuli, v našom prípade predovšetkým španielčina, javia ako ideálny predmet prípadného diachrónneho skúmania. V tejto práci sa zameriame predovšetkým na izolačné črty klasickej latinčiny, ktorú z typologického hľadiska radíme k jazykom s flexívnou dominantou. Dotkneme sa však tiež niektorých rozdielov medzi latinčinou klasickou a vulgárnou a v nie poslednom rade tiež poukážeme na niektoré typologické posuny s prihliadnutím na diachrónny aspekt.

Pražská škola a Vladimír Skalička

Pražská jazyková škola bola založená v roku 1926, keď sa začala schádzať skupina jazykovedcov, ktorí vypracovali novú jazykovú koncepciu, a ovplyvnili tak vývoj modernej lingvistiky 20. storočia. Dôraz bol kladený na štrukturalizmus, ktorý bol prepracovaný na tzv. funkčný štrukturalizmus, kde jazyk je funkčný systém a každá časť sa posudzuje podľa toho, akú funkciu v jazyku plní. (Černý, 1996, s. 148 – 151).

Vladimír Skalička sa narodil v roku 1909 v Prahe. Vyštudoval latinčinu, ugrofínske jazyky a turečtinu na Filozofickej fakulte Karlovej univerzity. Vo svojich štúdiách sa zaoberal všetkými časťami jazykového systému a venoval sa mnohým lingvistickým teóriám. Za kľúčovú teóriu je však možné bezpochyby považovať **jazykovú typológiu**. Svoju pojmú jazykovej typológie sa venoval v mnohých lingvistických článkoch, ktoré boli súborne vydané po jeho smrti. Sám Skalička však nikdy nevytvoril dielo, ktoré by v úplnosti pojednávalo o jeho chápaní jazykovej typológie. Na jeho typológiu potom vo svojich prácach nadväzuje predovšetkým Petr Sgall a Jaroslav Popela.

Charakteristika Skaličkovej jazykovej typológie

Skaličkova jazyková typológia slúži na analýzu, opis, porovnávanie aj klasifikáciu jazykov. Skúma rozdiely a podobnosti v celej stavbe jazyka (Skalička, 1986, In: Skalička, 2006, s. 1245) a zaoberá sa formálnou i významovou stránkou jazyka. Táto typológia je síce predovšetkým morfológická, do istej miery sa však dotýka tiež syntaxe, lexiky i fonológie. Samotný Skalička však nie raz poznamenal, že hlavne syntaktická a fonologická stránka jazyka vyžadujú iný druh typológie. V prípade klasifikácie jazykov potom táto teória stojí v opozícii ku klasifikácii genetickej.

Hlavným nástrojom Skaličkovej jazykovej typológie je **jazykový typ**, t. j. súbor navzájom priaznivých vlastností v jazyku. Pokiaľ teda daný jazyk disponuje jednou vlastnosťou, je možné očakávať, že disponuje tiež druhou a prípadne i treťou etc. (Skalička, 1941, In: Skalička, 2004a, s. 210). Skalička tak postuluje päť základných jazykových typov: flexívny, introflexívny, aglutinačný, izolačný a polysyntetický. Na základe typológie ruského jazykovedca G. A. Klimova neskôr pridáva ďalšie dva typy: ergatívny a aktívny. (Skalička, 1987, In: Skalička, 2006, s. 1252).

V skutočnosti však neexistuje jazyk, ktorý by úplne zodpovedal výhradne jednému jazykovému typu. Každý z uvedených jazykových typov je vo svojej podstate ideálnym myšlienkovým konštruktom. Taký konštrukt je ale v skutočnosti nerealizovateľný. Jazykový typ ako konštrukt je model, ktorý má dôsledne prepracované vlastnosti. (Skalička, 1966, In: Skalička, 2006, s. 973).

V každom jazyku vrátane jazykov umelých sa teda v rôznej miere prejavujú črty viacerých jazykových typov. Pri typologickom opise a klasifikácii tak hovoríme o **dominancii** jedného, prípadne viacerých jazykových typov v danom jazyku alebo jeho skúmanej časti. Dominantným typom je potom ten, ktorého vlastnosti v danom jazyku alebo časti prevažujú. Medzi jednotlivými jazykovými typmi často nie sú pevné hranice. Niektoré vlastnosti sú totiž spoločné viacerým jazykovým typom, iné sú však, naopak, vlastné len jednému typu. Najmenej samostatným typom je typ polysyntetický a introflexívny. Tieto typy spravidla nebývajú v jazyku dominantné, a prikláňajú sa teda k ostatným jazykovým typom. K typom s menej výraznou dominantou radíme tiež typ izolačný. Naproti tomu flexívny typ síce býva väčšinou typom dominantným, ale rovnako ako polysyntetický typ sa najčastejšie kombinuje s typom izolačným a aglutinačným. Práve aglutinačný typ sa rozvíja najviac samostatne, ale aj jeho vlastnosti sa rovnako obvykle kombinujú s vlastnosťami iných jazykových typov. (Skalička, 1948, In: Skalička, 2004a, s. 377).

Typológia nielen klasickej latinčiny

Z typologického hľadiska radíme klasickú latinčinu k jazykom s flexívnou dominantou. Aj tu ale nájdeme črty ostatných jazykových typov, a to predovšetkým typu aglutinačného a izolačného. V určitých oblastiach tiež vlastnosti dvoch typov zostávajúcich: polysyntetického a introflexívneho. Izolačný typ je v omnoho väčšej miere zastúpený vo vulgárnej latinčine, ktorá je v kombinácii s latinčinou klasickej základom neskorších románskych jazykov. Práve tie sú tiež charakteristické výraznejšou izolačnou dominantou. Problematikou vulgárnej latinčiny je však pochopiteľný nedostatok písomných prameňov. K jej spätnej rekonštrukcii mimo dochované literárne i neliterárne texty či nápisy vulgárneho charakteru poslúžili predovšetkým zmienené románske jazyky.

Izolačné črty v klasickej latinčine

Mnohé izolačné prvky sa mimo vulgárnu latinčinu bežne nachádzali tiež v klasickej latinčine, kde sa však používali v omnoho menšej miere. Nie je možné ale povedať, že tieto izolačné prvky, ktoré sa často preniesli do neskorších románskych jazykov, vznikli len v hovorenej variante jazyka a v literárnej latinčine teda nikdy neexistovali.

Izolačný typ ako ideálny myšlienkový konštrukt izoluje slová a snaží sa jednotlivé funkcie vyjadrovať formálnymi slovami. Napríklad vo vulgárnej latinčine bolo stupňovanie adjektív takmer výhradne analytické. Analytické stupňovanie bolo však vlastné aj klasickej latinčine, kde sa adjektíva I. a II. deklinácie stupňujú opisom, t. j. pomocou adverbiálnych komparatívov a superlatívov magis

(viac) a maximē (najviac) v prípade, že pred koncovkou -us, -a, -um predchádza vo výslovnosti samohláska. V ostatných prípadoch je stupňovanie adjektív v klasickej latinčine syntetické.

- „*in bonis tuis rebus, nostris dubiis, tibi ampla ac speciosa danti est pax, nobis petentibus **magis necessaria quam honesta***“ (Livius, XXX, s. 31)

„Za tvojho dobrého postavenia, v našej pochybnej situácii, je pre teba mier slávny a nádherný, keď ho dávaš, ale pre nás, ktorí o neho prosíme, je skôr potrebný než čestný“ (Livius, 1975, s. 323, preklad autoriek).

Vidíme, že na rozdiel od bezpríznačného syntetického pozitívu sa komparatív tvorí izolačnými prostriedkami. Adjektívum vo forme pozitívu sa pri skloňovaní naďalej správa flexívne, t. j. priberá flexívne koncovky. Komparatívny význam získa v spojení s nemenným adverbium (*magis*), ktoré je v komparatívom tvare. Obdobným, t. j. izolačným spôsobom sa u adjektív tohoto typu tvorí tiež superlatív. V prípade vulgárnej latinčiny sa potom opisom (izolačne) stupňujú takmer všetky adjektíva. Prirodzene flexívnu syntetickú formu si zachovali len niektoré komparatívy ako: *melior* (lepší), *peior* (horší), *maior* (väčší) a *minor* (menší).

Ďalšou izolačnou črtou je vyjadrenie rodu substantíva koncovkou samostatne stojaceho adjektíva. Adjektívum má kongruenciu so substantívom, čo je ale prejavom flexívneho typu. Rod samotného substantíva však nepoznáme bez kongruenčného adjektíva. K rovnakej zhode dochádza aj v prípade kombinácie skloňovateľnej číslovky a substantíva, kde je rod vyjadrený v koncovke.

- „*in **magnam gentem***“ (Orosius, VII, s. 32)
K významnému rodu. (preklad autoriek)
- „***anno** imperii **tertio***“ (Orosius, VII, s. 32)
V treťom roku vlády. (preklad autoriek)

Aj v klasickej latinčine sa svojím spôsobom vyskytujú predložkové pády. Substantívna flexia sa primárne uskutočňuje pomocou pádových koncoviek. Substantíva sa však často vyskytujú v spojení s predložkou. V takom prípade je pád vyjadrený čiastočne flexívnou koncovkou a tiež izolačne spojením substantíva s danou predložkou. V niektorých prípadoch, keď dochádza ku kombinácii substantíva s určitou predložkou, nie je možné v tomto spojení určiť pád len na základe flexívnej koncovky substantíva.

- „*et **pauci de nostris cadunt***“ (Caesar, I, s. 15)
A málo z nás zahynulo. (preklad autoriek)
- „*tum **Phoebo et Triviae solido de marmore templum** instituat festosque dies de nomine Phoebi*“ (Vergilius, VI, s. 69 – 70)
„Tam vám z mramoru chrám, ó Foibos a Trivia, vystaviam, založím tiež slávnosť a Foibovým menom ho nazvem“ (Vergilius, 1970, s. 172, preklad autoriek).

Všimnime si, že vo vyjadrení *pauci de nostris* či *de marmore templum* vyžaduje predložka *de* spojenie so substantívom v ablatíve (*marmore/nostris*), samotný význam spojenia je však genitívny. V oboch prípadoch teda nie je rozhodujúca flexívna koncovka substantíva. Na určenie pádu je treba využitie izolačných prostriedkov, ako je samotná predložka či kontext.

Jednou z izolačných črt je tiež intraparadigmatická homonymia koncoviek, ktorá sa vyskytuje mimo iného aj v deklináčnom systéme klasickej latinčiny. Ide o zhodu koncoviek v jednotlivých pádoch, keď sú na jednoznačné určenie pádu potrebné izolačné prostriedky.

Tento odsek ukazuje niekoľko typologicky relevantných príkladov. Vokatív singuláru sa v I. a II. deklinácii vždy zhoduje s nominatívom singuláru (okrem vzoru *servus*). V prípade plurálu sa táto zhoda vyskytuje vo všetkých latinských deklináciách. Ablatív plurálu sa vo všetkých deklináciách vždy zhoduje s datívom plurálu. Neutrá všetkých deklinácií majú zhodný nominatív, akuzatív a vokatív, tak v singulári, ako aj v pluráli. Ablatív singuláru má v II. deklinácii rovnakú koncovku ako datív singuláru. V pluráli má zhodu pri všetkých latinských deklináciách. V III. deklinácii má nominatív,

akuzatív a vokatív plurálu vždy rovnakú koncovku nielen u neutier, ale aj u maskulín a feminín. V singulári platí toto pravidlo len pre neutrá. IV. a V. deklinácia má rovnakú koncovku v nominatíve a vokatíve singuláru. Zhodné koncovky má v pluráli nominatív, akuzatív a vokatív. Rovnaké koncovky nájdeme v datíve a ablatíve plurálu. Neutrá v IV. deklinácii majú v singulári rovnaké koncovky vo všetkých pádoch okrem genitívu, čo je tendencia k izolačnému vyjadreniu. V. deklinácia má podobne ako prvá zhodné koncovky v genitíve a datíve.

- „*ultimum imperium*“ (Orosius, VII, s. 2)
Posledné impérium. (preklad autoriek)

Koncovka -um v slove imperium môže byť koncovkou nominatívu, akuzatívu alebo vokatívu. Na jednoznačné určenie pádu v takýchto prípadoch slúžia izolačné prostriedky.

Intraparadigmatická homonymia sa v klasickej latinčine vyskytuje aj v rámci konjugačného systému. U slovík 3. a 4. konjugácie v tvare 1. osoby singuláru dochádza k homonymii medzi indikatívom futúra a konjunktívom prézentu, a to v činnom i v trpnom rode.

- „*Cura, ut valeas, et ut sciam, quando cogites Romam*“ (Cicero, a, V, XX, s. 9).
„Opatruj sa, nech si zdravý a nech viem, až budeš mať v úmysle vrátiť sa do Ríma.“ (preklad autoriek)

Sloveso 4. konjugácie *scīre* (vedieť, poznať) je v tomto prípade v tvare 1. osoby singuláru konjunktívu prézenta. Toto sloveso má však v tvare 1. osoby singuláru indikatívu futúra rovnakú podobu, teda *sciam*. Rozlíšiť medzi indikatívom futúra a konjunktívom prézenta a určiť slovesný čas a spôsob môžeme len izolačne v závislosti na okolitom kontexte. Ostatné slovesné kategórie, ako sú osoba a číslo, sú vyjadrené flexívnou koncovkou slovesa. Zvyšná kategória slovesného rodu je v aktíve nevyjadrená, v pasíve je však vyjadrená tiež koncovkou.

Podobnú homonymiu nájdeme medzi tvarmi aktívneho konjunktívu perfekta a tvarmi indikatívu futúra II s výnimkou 1. osoby singuláru.

- „*eius rei testimonium esse quod nisi rogatus non venerit et quod bellum non intulerit sed defenderit*“ (Caesar, I, s. 44)
Svedectvom toho vraj je skutočnosť, že prišiel až potom, keď ho požiadali, a že nevedol vojnu, aby útočil, ale aby bránil. (preklad autoriek)

Opäť vidíme, že zo samotných tvarov *venerit*, *intulerit* a *defenderit* nie je možné určiť, či ide o indikatív futúra II alebo konjunktív perfekta. Z flexívnej koncovky slovík -erit spoľahlivo vyčítame len osobu a číslo. Modo-temporálny význam (tu konjunktív perfekta) je vyjadrený izolačne.

Ďalším príkladom izolácie v klasickej latinčine v rámci slovesného systému sú pasívne analytické tvary utvorené od perfektného kmeňa, ide ako o indikatívy, tak o konjunktívy i infinitívy. (3)

- „*Iipse vero Gerontius a suis militibus occisus est*“ (Orosius, VII, s. 42).
Sám Gerontius bol potom zabitý svojimi vojakmi. (preklad autoriek)
- „*ac de eo saepe sub testificatione didicisse, quod ille, cum esset animo viribus ingenioque nimius, referre solitus esset*“ (Orosius, VII, s. 43)
A že bol často svedkom toho, o čom bol zvyknutý rozprávať, keď bol v dobrej duševnej kondícii a nálade. (preklad autoriek)
- „*duo libelli in secretis eius reperti sunt, quorum alteri pugio, alteri gladius pro signo nominis adscriptum erat*“ (Orosius, VII, s. 5)
V jeho tajnom archíve boli objavené dve knižôčky, z ktorých jedna bola nazvaná dýka, druhá meč. (preklad autoriek)

Všetky uvedené pasívne tvary sú síce tvorené izolačne, t. j. spojením významového participia perfekta pasíva s pomocným slovesom *esse* (byť) v príslušnom tvare, ktoré je sémanticky prázdne, ale jednotlivé zložky analytického tvaru sa naďalej môžu chovať flexívne a aglutinačne. Samotné

pomocné sloveso (*est, sunt, erat, esset*) priberá flexívne osobo-číselné koncovky a vyjadruje tiež slovesný spôsob. Temporálny a rodový význam však vzniká až po spojení s významovým participióm, teda izolačne. Toto významové participióm (*occisus, solitus, reperti, adscriptum*) je rovnako nositeľom flexívnych črt, jeho flexívne koncovky vyjadrujú menný rod a číslo. V prípade participia sa prejavuje navyše ešte aglutinácia. Pred flexívnou koncovkou totiž stojí sufix *-t*, ktorý je nositeľom pasívneho významu. Vo vulgárnej latinčine sa analytických tvarov so slovesom *esse* začalo používať v posunutom význame namiesto syntetických pasívnych tvarov utvorených od prízmeného kmeňa.

Klasická latinčina dokonca disponovala celým systémom opisnej konjugácie futúra, ktoré sa využívalo na vyjadrenie vôle a nutnosti. Používanie takej analytickej konjugácie, zloženej z participia futúra a pomocného slovesa *esse* v príslušnom tvare, môžeme považovať za istý posun od flexie k izolácii.

- „*quae portenderent exortos a Iudaea duces rerum potituros fore*“ (Orosius, VII, s. 9)
Ktoré naznačovali, že vodcovia, ktorí odišli z Judei, **sa zmocnia vlády**. (preklad autoriek)

Z hľadiska niektorých románskych jazykov, ktoré sa z latinčiny vyvinuli na územiach bývalého Rímskeho impéria, sú zaujímavé ešte perifrázy tvorené infinitívom významového slovesa a pomocným slovesom *habere* (musieť, mať) vo finitných tvaroch.

- „*si autem neque in us neque in um, sed aliter, puta Baiae Athenae, iam secundum datium adsumere habes*“ (Pompeius, in GL V, s. 253)
Pokiaľ však (nominatív) nekončí na *-us* ani na *-um*, ale inak ako Baiae Athenae, potom musíte vytvoriť (ablatív) podľa datívu. (preklad autoriek)

Z pôvodnej perifrázy, ktorá je tvorená izolačným spojením infinitívu významového slovesa s finitnými tvarmi slovesa *habere* vo forme indikatívu prízmenia aktíva, sa vyvinul dnešný indikatív futúra aktíva v španielčine, portugalčine, katalánčine, francúzštine, okcitánčine, rétorománčine a taliančine (Penny, 2006, s. 237). V pôvodnej konštrukcii si sloveso *habere* udržuje svoj modálny význam. Pri niektorých slovesách sa však približne od 3. storočia pr. n. l. pridáva tiež význam futurálny, ktorý hlavne vo vulgárnej latinčine neskôr prevažuje nad pôvodným významom modálnym. (2)

Obdobným spôsobom potom vzniká napr. španielsky kondicionál. Ten sa vyvinul z perifrázy zloženej z infinitívu významového slovesa a slovesa *habere* v tvaroch indikatívu imperfekta.

- „*sanare te habebat deus per indulgentiam, si fatereris*“ (Adams, 2013, s. 661)
Ak netajíš svoju vinu, boh by ťa mal vyliečiť svoju láskavosťou. (preklad autoriek)

Z diachrónneho hľadiska je zaujímavé, že ako tvary indikatívu futúra aktíva, tak tvary aktívneho kondicionálu sú napr. v dnešnej španielčine syntetické. Aglutináciou pomocného slovesa k významovému infinitívu postupne vznikli z pôvodne izolačnej konštrukcie, ktorá však zároveň niesla tiež črty flexívne a prípadne aglutinačné, syntetické flexívne aglutinačné tvary. Z vývojového hľadiska teda došlo k pomerne výraznému typologickému posunu. Pôvodné tvary indikatívu futúra, ktoré sa používali v klasickej latinčine, potom úplne zanikli.

Rovnako systém španielskych zložených časov má pôvod v jednej z analytických perifráz, ktorá sa vyskytovala už v klasickej latinčine. Ide o perifrázu rezultatívneho prízmenia.

- „*Nec scriptum habeo nec possum edere*“ (Cicero, b, II, s. 4).
Ani nemám napísané, ani nemôžem jesť. (preklad autoriek)

Vo vulgárnej latinčine nadobudla táto konštrukcia význam anteprezenta. Ide opäť o konštrukciu analytickú, ktorá je vedľa izolačných črt nositeľom črt flexívnych a aglutinačných. Pomocné sloveso *habere* postupom času stráca svoj posesívny význam. Flexívnou črtou sú koncovky a tematický vokál pomocného slovesa. Plný význam aktívneho indikatívu anteprezenta vzniká izolačne spojením s pasívnym participióm perfekta, ktoré je v tvare akuzatívu (skriptum) a je

nositeľom črt flexívnych a aglutinačných. Analogicky bol v španielčine dotvorený celý systém zložených časov, ktoré vzhľadom k syntetickým protikladom vyjadrujú predčasnosť. V porovnaní s tvarmi španielskeho aktívneho indikatívu futúra a španielskeho kondicionálu prešli vyššie zmienené tvary vyjadrujúce predčasnosť viac menej len hláskovým vývojom, ale z typologického hľadiska nedošlo v ich vývoji k posunu od izolácie. Tieto tvary zostali analytické. Niektoré zo zložených časov však nahradili flexívne tvary klasickej latinčiny, ktoré sa prestali používať.

V nie poslednom rade sa črty izolačného typu prejavujú tiež u čísloviek. Číslovky 4 až 10, *centum* (100), *mille* (1000) sú jednoduché a nesklonné. Od číslovky 11 po 19 sú zložené z výrazu *decem* (10) a príslušnej číslovky bez spojky a sú tiež nesklonné. Nesklonnosť čísloviek je ústupom od flexívnosti k izolačnejšiemu vyjadreniu. Latinčina má násobné adverbialné číslovky ako napr. *semel* (raz, jedenkrát), *bis* (dvakrát), ktoré vždy stoja samostatne, čo predstavuje izolačné vyjadrenie.

- „*semel Romani nominis metu suscitauit*“ (Orosius, VII, s. 38)

Raz Rimanov podnecoval k strachu menom. (preklad autoriek)

Práve nesklonnosť čísloviek je jeden z typických príkladov izolácie. Vráťme sa opäť k dnešnej španielčine, kde v priebehu vývoja došlo k rozpadu deklinačného systému, ktorý nastal už vo vulgárnej latinčine. Nesklonné sú v modernej španielčine nielen číslovky, ale aj substantíva a adjektíva.

Záver

Pražskú školu, ktorá sa orientovala na funkčný štrukturalizmus, môžeme bezpochyby zaradiť medzi významné lingvistické školy 20. storočia. Napriek tomu sa však metóda pražskej jazykovej typológie, ktorej sa venuje táto štúdia, zdá byť vo svete teórií skôr menej známou. Aplikáciou tejto teórie na konkrétny jazyk (klasická latinčina) sme poukázali na celý rad izolačných prvkov, ktoré sa v tomto jazyku s prevažne flexívnou dominantou nachádzajú. K samotnej typologickej analýze nám poslúžili príklady z originálnych textov. Výber menej dominantných črt v jazyku nám vedľa samotného typologického opisu umožnil poukázať na široké spektrum možností využitia jazykovej typológie. Táto teória vedľa zmienenej analýzy slúži tiež na porovnanie nielen rôznych jazykov, ale i samotných variantov jedného jazyka, a je tiež jednou z metód, ktorú je možné využiť pri diachrónnom skúmaní jazyka. Ukázali sme, že hoci je za prajazyk románskych jazykov považovaná predovšetkým vulgárna latinčina, mnohé izolačné prvky, ktoré poznáme z dnešných románskych jazykov, majú pôvod i v latinčine klasickej a až intenzívnym používaním v hovorenom jazyku prešli do budúcich románskych jazykov, z ktorých nám v rámci diachrónneho použitia typológie poslúžila predovšetkým španielčina. Z diachrónneho hľadiska sme potom orientáciou na izolačné črty v jazyku poukázali na zaujímavosti, ako je napríklad izolačný pôvod niektorých slovesných tvarov, ktoré sú dnes v španielčine syntetické s flexívnymi a aglutinačnými črtami a ich izolačný pôvod už nie je zrejmý. Pražská jazyková typológia je teda metódou so širokým využitím, a to ako z hľadiska synchronného, tak z hľadiska diachrónneho. V prvom prípade môžeme skúmať a porovnávať rozličné jazyky, ktoré nemusia byť geneticky príbuzné, v druhom prípade je u románskych jazykov možnosť opierať sa o prajazyk nesporne výhodou.

Poznámky

- (1) Ak hovoríme o latinčine ako o jazyku s flexívnou dominantou, máme na mysli latinčinu klasickú t. j. latinčinu spisovnú, ktorá je jazykom väčšiny literárnych pamiatok. Na prelome letopočtu dosiahla spisovná latinčina svoju dokonalosť a až do doby úpadku impéria bola významným literárnym i kultúrnym jazykom. I v období úpadku zostala jazykom úradným a za dokonalú bola považovaná hlavne v období humanizmu. V tomto období bola síce obohacovaná novými výrazmi, ale vývojovo ustrnula vo svojej klasickej podobe. Rovnako ako ostatné prirodzené jazyky mala aj latinčina svoje sociálne, diachronické, diatopické i individuálne varianty. Vedľa spisovného jazyka existoval jazyk hovorený. Je síce pomerne náročné stanoviť chronologické

limity vulgárnej latinčiny, ale je jasné, že existovala paralelne s latinčinou klasickou i skoršími a neskoršími diachrónnymi variantmi latinčiny a s týmito variantmi ju nie je možné stotožňovať. Ide o tendencie hovorového jazyka, ktorý je len nepatrne ovplyvnený literárnou variantnou jazyka (Penny, 2006, s. 20). Je však zároveň nutné poznamenať, že aj keď sa vulgárna a klasická latinčina v mnohom líšili, mali tiež mnoho spoločných črt v oblasti slovnej zásoby, morfológie i syntaxe (Menéndez Pidal, 1973, s. 9).

- (2) Na vyjadrenie futúra sa v latinčine často používali tiež tvary indikatívu prézenta alebo niektorých ďalších perifráz napr.: *eō cantāre*, **vadō cantāre*, *veniō cantāre*, *volō cantāre* (základ rumunského futúra), *dēbeō cantāre* (futúrum v sardčine). Medzi jednotlivými slovesami mohla stáť ešte predložka. Väčšina z týchto perifráz však so sebou niesla okrem časového významu tiež význam modálny. Veľmi často bolo klasické futúrum nahradzované tiež perifrázou zloženou z participia futúra aktíva a slovesa *esse*, konštrukcia tohoto typu však nemohla vyjadriť pasívum. Takto použité tvary a perifrázy boli doplnené príslušnými adverbiami, ktoré vyjadrujú budúcnosť (Penny, 2006, s. 237).
- (3) Indikatív perfekta pasíva, indikatív pluskvamperfekta pasíva, indikatív futúra II pasíva, konjunktív perfekta pasíva, konjunktív pluskvamperfekta pasíva, infinitív perfekta pasíva, infinitív futúra pasíva.

Literatúra

- ADAMS, James Noel. 2013. *Social variation and the Latin language*. 1. vyd. Cambridge : Cambridge University Press, 2013. 933 s. ISBN 978-0-521-88614-7
- CAESAR, C. Iulius. *Commentariorum libri VII de bello gallico cum A. Hirti Supplemento*. Dostupné na: <http://www.thelatinlibrary.com/caesar/gall1.shtml> [2016-03-07]
- CICERO, Marcus, Tullius. *Ad Atticum*. Dostupné na: <http://www.thelatinlibrary.com/cicero/epis.shtml> [2016-03-07]
- CICERO, Marcus, Tullius. In: *Verrem*. Dostupné na: <http://www.thelatinlibrary.com/cicero/ver.shtml> [2016-03-07]
- ČERMÁK, Petr. 2009. *Tipología del español actual a la luz de la teoría de Vladimír Skalička*. Praha : Karolinum, 2009. 232 s. ISBN 978-80-246-1673-5
- ČERNÝ, Jiří. 1996. *Dějiny lingvistiky*. 1. souborné vyd. Olomouc : Votobia, 1996. 517 s. ISBN 80-85885-96-4
- KEIL, Heinrich (ed.). 1857. *Grammatici Latini. Sv. V. Artivm scriptores minores*. Lipsko : Bibliotheca Teubneriana, 1857. 702 s. Dostupné na: <https://archive.org/details/grammaticilatin10keilgoog>, [2016-03-07]
- LIVIUS, Titus. *Ab urbe condita libri*. Dostupné na: <http://www.thelatinlibrary.com/livy/liv.30.shtml> [2016-03-07]
- LIVIUS, Titus. *Dějiny V*. Praha : Nakladatelství Svoboda, 1975. 640 s.
- MENÉNDEZ PIDAL, Ramón. 1973. *Manual de gramática histórica española*. 14. vyd. Madrid : Espasa-Calpe, 1973. 367 s. ISBN 84-239-4755-6
- OROSIUS, Paulus. *Historiarum adversum paganos libri VII*. Dostupné na: <http://www.thelatinlibrary.com/orosius.html> [2016-03-07]
- OSTRÁ, Růžena. 1967. *Úvod do dějin španělského jazyka*. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1967. 67 s.
- PALMER, Leonard Robert. 1988. *The Latin language*. University of Oklahoma Press, 1988. 372 p. ISBN 0-8061-2136-X
- PENNY, Ralph. 2006. *Gramática histórica del español*. 2. vyd. Barcelona : Editorial Ariel, 2006. 445 s. ISBN 84-344-8265-7
- POPELA, Jaroslav. 2006. *Skaličkova jazyková typologie / Jaroslav Popela*. Vydali Bohumil Vykypěl a Vít Boček, Brno : Masarykova univerzita. 2006, 45 s. ISBN 80-210-4019-X
- SKALIČKA, Vladimír. 2004a. *Vladimír Skalička: souborné dílo. I. díl, (1931 – 1950)*. 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2004. 464 s. ISBN 80-246-0549-X

- SKALIČKA, Vladimír. 2004b. *Vladimír Skalička: souborné dílo. II. díl, (1951 – 1963)*. 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2004, s. 471 – 919. ISBN 80-246-0734-4
- SKALIČKA, Vladimír. 2006. *Vladimír Skalička: souborné dílo. III. díl, (1964 – 1994), dodatky, bibliografie*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2006, s. 925 – 1401. ISBN 80-246-0939-8
- VERGILIUS, Publius. *Aeneid*. Dostupné na: <http://www.thelatinlibrary.com/vergil/aen6.shtm> [2016-03-07]
- VERGILIUS, Publius. *Aeneis*. 1. vyd. Antická knihovna (Svoboda). Praha : Svoboda, 1970. 427 s.

Summary

The Prague linguistic circle was one of the most important linguistic schools of the 20th century. Members of the circle elaborated many linguistic theories. One of the theories was typology of language formed by Vladimír Skalička. The theory of linguistic typology serves for classification, description and comparison of whole languages or parts of language system and it can be used from synchronic or diachronic aspect. This study deals with typological description of isolating features in classical Latin. The classical Latin is a language with flexional dominance but there are also some isolating features. In addition the study refers to spectrum of possibilities of typological application.